

Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde Romanı Bağlamında Türkiye'de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısını İşlem Maliyeti Kuramı Perspektifinden Analiz

Mustafa Ercan KILIÇ¹, Mehmet Latif TURGUT²

¹ Dr., İnönü Üniversitesi, İİBF, mercan.kilic@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7398-8959

² Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, İİBF, mehmetlatif.turgut@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5753-0289

Öz: Anaakım iktisadın, iktisadi probleme yönelik evrensel ve tek tipçi yaklaşım ve çözüm anlayışına bir eleştiri olarak ortaya çıkan kurumsal iktisat, iktisadi problemin ele alınmasında ekonomiyi bir kurumsallaşma süreci olarak değerlendiren bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında bir ülkenin kurumsallaşma tecrübesi, o ülke toplumunun tarihsel birikimiyle şekillenen enformel kurallar, kurumlar, inanç ve kültür gibi soyut unsurlardan bağımsız değildir. Buradan hareketle, bahsi geçen bu unsurların değişim ve gelişim süreçlerine tanıklık eden dönem romanları ve hikayeleri gibi alternatif kaynakların tahlil edilmesi hem mevcut kurumsal yapının hem de bu yapının gelişim sürecinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, Orhan Kemal'e ait Bereketli Topraklar Üzerinde adlı eseri üzerinden Türkiye'de işgücü piyasasının kurumsal yapısını ve bu yapının iktisadi etkilerini değerlendirmektir. Değerlendirmeler işlem maliyeti kuramı üzerinden yapılmıştır. Romandan alıntılar analiz edilirken öncelikle işçilerin işe alınma, çalışma şartları, yaşam koşulları, işgücü kanunu hakkında bilgi düzeyi, işveren ve diğer işçilerle olan ilişkileri ile ilgili ve diğer problemler, sonrasında bu probleme yol açan eksik bilgi veya belirsizlik durumu tespit edilmiştir. Son olarak problemin doğurduğu işlem maliyeti ve çözülmesi gereken kurumsal zafiyet ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal İktisat, İşlem Maliyeti Kuramı, Kültürel Ekonomi, Orhan Kemal, İşgücü Piyasası
Jel Kodları: A13, B52, Z11

An Analysis for Institutional Economic Structure of Türkiye's Labor Market Through Orhan Kemal's Bereketli Topraklar Üzerinde Novel from the Perspective of Transaction Cost Theory

Atıf: Kılıç, M. E. & Turgut, M. L. (2025). Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde romanı bağlamında Türkiye'de işgücü piyasasının kurumsal yapısını işlem maliyeti kuramı perspektifinden analiz. *Fiscaeconomia*, 9(3), 1341-1354. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1586874>

Geliş Tarihi: 17.11.2024
Kabul Tarihi: 29.03.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: Emerged as a criticism of mainstream economics' universal and uniform approach to the economic problem, institutional economics provides a perspective that considers the economy as a process of institutionalization. From this standpoint, the institutionalization experience of a country is not independent from the abstract factors shaped by the historical accumulation of the society of that country, such as informal rules, institutions, faith, and culture. From this point of view, analyzing period novels and stories witnessing the change and development processes of those abstract factors would contribute to the comprehension of both the existing institutional structure and the development process of that structure. In this regard, the purpose of this study is to evaluate the institutional structure of the labor market in Türkiye through Orhan Kemal's Bereketli Topraklar Üzerinde. The evaluations have been made on the account of transaction cost theory. In the analysis part, the problems with employees' employment process, working conditions, knowledge about labor law, living standards, relationships with employers and with other employees and their other problems, and the situations or the structural form of imperfect information or uncertainty causing these problems are determined. Finally, the transaction cost resulting from the problem and institutional inefficacy that needs to be solved are specified.

Keywords: Institutional Economics, Transaction Cost Theory, Cultural Economics, Orhan Kemal, Labor Market
Jel Codes: A13, B52, Z11

1. Giriş

Bir toplumun ekonomik yapısına tesir birçok faktör bulunmaktadır. En başta doğal kaynaklar, bilgi düzeyi, teknoloji seviyesi gibi maddi faktörler sayılmaktadır. Ancak bu ekonominin görülen kısmıdır. Görülmeyen kısmında ise formel ve enformel kurallar, kuruluşlar, kültür, inanç gibi soyut faktörler vardır ki aslında bu faktörler diğerlerinden daha etkindir. Çünkü bütün organizasyon bu soyut düzenin bir neticesidir. Yani bir nevi o ülkenin ruhu hükmünde olan bu soyut faktörler ekonomi açısından oldukça önemli olmakla birlikte analiz etmesi bir o kadar müşküldür. Bunun en mühim sebebi bu tür faktörlerin o topluma has yapılar olmasıdır. Yüzlerce senenin birikimiyle şekillenmiş bu soyut düzen ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içinde yöreden yöreye değişmektedir. Bundan dolayı farklı kaynaklara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kaynaklar evrensel olmaktan ziyade bölgesel yani yerel olmalıdır. Rakamlarla ifade edilemeyecek ancak bir hikâyenin içinde fark edilen durumları analiz etmek için o topluma ait hikâye ve romanlar bu analiz için uygun kaynaklardır. Bu metinler hem yazıldığı dönemi ki hem de günceli anlamak adına önemlidir çünkü bu soyut faktörler dünden bugüne yani kısa sürede değişebilen yapılar değildir. Ancak zaman içinde bazı hallerin şiddetlenmesi veya hafiflemesi mümkündür. Mesela bir toplumun girişimci ruhu zaman içinde dalgalanma gösterir veya tasarruf meyli zaman içinde değişir. Zaten bu tür analizlerde esas maksat toplumdaki kısmi değişimleri gözlemlemek ve tespit etmektir.

Yerli bir hikâye kitabında, Türk toplumunun kurumsal iktisadi yapısını anlamak çabası aslında “3. Dünya ülkelerinin taşıdığı Avrupa Merkezci söylemlerden ve ifadelerden” kurtulma çabasının bir tezahürüdür. “Sömürgeci geçmişin entelektüel hegemonyasından bir kopuş” (Alatas, 2016, s 22) çabası olarak da adlandırabileceğimiz bu yaklaşım da “Batılı sosyal bilimlerini tümünden reddetmek” yerine onu (mümkün olduğunca) yerlileştirmek veyahut daha işlevsel hale getirmek (Alatas, 2016, s. 112-113) amaç edinilmektedir. Bu açıdan kullanılan kaynaklar oldukça ehemmiyetlidir. Yerli kaynaklar ve anlaşılmaya çalışılan yerel gerçeklik, problemlerin tespiti ve çözümlerin oluşturulmasında daha pratik bir yol sunabilecektir. Avrupa merkezli bir teoriden veyahut kitaptan veya romandan Türkiye’nin gerçekliğine, sorunlarına ve çözümüne ulaşmak oldukça zor olmakla birlikte, sürdürülebilir değildir. Sürekli değişen koşullara (üstelik Türkiye’deki değişim Avrupa ve Amerika ile aynı yönde olmadığından) sürekli uyarlamalarla çözüm arayışı Batılı devletlerin seviyesine ulaşmak için uygun bir yol olarak gözükmemektedir.

Bu çalışma özelinde Orhan Kemal’in “Bereketli Topraklar Üzerinde” adlı romanı analiz edilecektir. Amaç Türkiye’nin işgücü piyasasının kurumsal yapısını, kurgulanmış hikayeler üzerinden anlamaya çalışmaktır. Bir sonraki bölümde, Kurumsal İktisadın teorik çerçevesi ve kavramsal düzlemi hakkında açıklamalar yapılacaktır. Daha sona Türkiye hakkında daha önce yapılmış kurumsal iktisadi yapı hakkında çalışmalar hem genel olarak hem de tekil olarak değerlendirilecektir. Akabinde edebi metinlerin bilimsel analizlerde kullanılması hakkındaki argümanlara yer verilecektir. Beşinci bölümde, Orhan Kemal’in hayatı, eserleri kısaca özetlenecek ve bu çalışmaya kaynaklık etmesinin sebepleri açıklanacaktır. Altıncı bölümde işlem maliyeti kuramı açıklanacaktır. Yedinci bölümde ise “Bereketli Topraklar Üzerinde” adlı eser işlem maliyeti kuramı çerçevesinde analiz edilecektir. Sonuç kısmında da çalışma hülasa edilecek ve Türkiye’nin işgücü piyasasının kurumsal yapısı hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

2. Kurumsal İktisat Hakkında

19. yüzyılın sonları ile 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkan Kurumsal İktisat (Ki) anaakım iktisada bir alternatif olma iddiasında olan bir yaklaşımdır. Ortaya çıktığı dönemde anaakım iktisadı soyut ve indirgemeci olmakla itham etmiştir. Bu kapsamda özellikle ampirik ve istatistiksel çalışmalarla iktisadı somut bir temele oturtmaya çalışmıştır. Kurumsal iktisadın felsefi kökenleri özellikle anaakım iktisadın metoduna karşı çıkan ve çıkar çatışması ile mülkiyet gibi kavramların bilime dahil olmasına sebep

olan (Hulten, 2005, s. 173) Alman Tarihçi Ekolüne dayanmaktadır (Basılğan, 2010). Bu ekolden aldıkları tarihselci yaklaşım ile J. M. Clark'ın psikoloji (Clark, 1918) ve John R. Commons'ın hukuk (Commons, 2017) alanındaki eserleri gibi çalışmaların katkısıyla Kİ çok disiplinli bir yapıya kavuşmuştur. Bu çok disiplinli yapı içerisinde o güne kadar iktisat alanında kullanılmayan vaka analizi, istatistiksel analiz, tarihselci metot ve doktriner analiz gibi yeni yöntemler kullanılmaya başlanmıştır.

Geleneksel olarak kurumsalcılığın kurucuları Thorstein Veblen, Wesley Mitchell, John R. Commons olarak kabul edilmekle beraber Veblen'in kurumsalcılığın entelektüel altyapısını oluşturduğu söylenebilir (Rutherford, 2001, s. 174). Veblen'e göre kurumlar bireysel eylemi kısıtlamanın yanında toplumda kabul gören düşünce ve davranış biçimlerini de içermektedir. Bu yüzden kurumlar etkisi altında yetişen bireylerin tercih ve değerlerini biçimlendirme işlevine de sahiptir (Rutherford, 2001, s. 174).

Özellikle Veblen'in düşüncesinde Darwin'in etkisi açıkça görülmektedir (Veblen, 2005; Veblen, 2011). Veblen, Darwinci evrim anlayışını iktisada dahil ederek ahistorik ve verili olarak kabul edilen analiz araçlarını reddetmekte ve kendi analiz aracı olan kurumu bunun tam karşısında konumlandırmaktadır. Veblen'e göre kurum tarihsel süreçte toplumla olan etkileşimi sonucu hem toplum tarafından şekillendirilen hem de toplumu şekillendiren bir kavram olarak evrime tabidir (Veblen, 2005, s. 19-31). Bu haliyle historiktir, dinamiktir, zaman ve mekândan bağımsız değildir.

Neoklasik iktisat iktisadi problemi 'iktisadi insan' olarak ifade edilen birey üzerinden ele almaktadır. Ona göre 'iktisadi insan' rasyoneldir ve eylemlerine yönelik tam bilgi sahibi olmakla beraber ahistorik ve değişmezdir. Dolayısıyla iktisadi problemin çözümü neoklasik iktisatta durağandır. Buna karşın bu yaklaşımı reddeden kurumsal iktisat temelinde 'kurum' olarak ifade edilen bir müessese üzerinden iktisadi fenomeni ele almaktadır.

Aynı özden beslenen ancak ana akım iktisada alternatif olmak yerine ona eklemelenen Yeni Kurumsal İktisat (YKİ) ise temelde neoklasik iktisada kurum teorisini entegre etmiştir. Başka bir ifade ile YKİ, Kİ'den farklı olarak anaakım iktisadın varsayımlarını tümüyle reddetmez. YKİ anaakım iktisadın rekabet ve kıtlık gibi temel varsayımlarını benimserken gerçek dışı bulduğu rasyonelite ve tam bilgi varsayımlarını işlem maliyetleri, sınırlı rasyonellik, eksik sözleşmeler, mülkiyet hakları ve fırsatçılık gibi kavramlarla ikame ederek yeni bir bakış açısı ortaya koymaktadır (Çetin, 2012, s. 44). Bu eklemelenme YKİ'nin anaakım iktisadın varsayımlarını bireysel tercih setlerinin belirlenmesinde odağında kurumsal belirleyicilerin olduğu kurum analizi ile birleştirilerek ortaya koyduğu teorik çerçevede gerçekleşir. Bu sayede belli bir zamanda bireylerin erişebileceği tercih setlerini incelemenin yanında zaman içinde kurumların değişimi ile bu değişimin bahsi geçen tercih setlerini de nasıl değiştirdiği incelenmektedir (North, The New Institutional Economics, 1986, s. 230).

YKİ'nin kurum algısı da Kİ'den farklılaşmaktadır. YKİ'de kurum bir öznenen daha çok nesne konumundadır. YKİ düşünürleri kurumlar ile ekonomik büyüme, kalkınma, sözleşmeler, firmaların ve piyasaların varlık sebepleri gibi olguları anlamlandırmaya ve açıklamaya çalışmaktadırlar.

3. Türkiye'nin Kurumsal İktisadi Yapısı Hakkında Literatür

Kurumsal iktisat kurumu bir taraftan topluma şekil veren diğer taraftan toplum tarafından şekillendirilen ve dolayısıyla o toplumun kültürel evriminin bir parçası olarak ele alır. Bu sebeple kurumlar toplumlara özgüdür. Buradan hareketle bu çalışmada Türkiye ile ilgili yazılan makaleler incelenmiştir. Buna ek olarak bahsi geçen kurumsal yapı, bireyler üzerinde de doğrudan nüfuza sahip olduğu için Türkiye ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesinde yalnızca yerli literatür kullanılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmaların önemli bir kısmı kurumsal yapı ve büyüme arasındaki ilişki, hukuki ve bürokratik süreçlerin doğurduğu işlem maliyetleri, kurumsallaşma ve vergi kültürü, Türkiye'nin kurumsallaşması, insani gelişim ile sabit sermaye ve doğrudan yabancı

yatırımlar sorunlarına odaklanırken edebi metinler üzerinden tarihsel okuma yapan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kurumsal iktisatta kurumlar bireyler arasındaki etkileşimi şekillendiren temel unsurdur. Piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını sağlayan kurumların varlığı iktisadi büyümeye olumlu bir şekilde yansımaktadır. Hisamoğlu'nun çalışmasında da bir kurum olarak kanun ve düzen, bürokratik kalite ve iç çatışma ve etnik gerilimlerin yönetiminin Türkiye'de büyümeyi etkilediği ortaya konmuştur (Hisamoğlu, 2014). Benzer şekilde Biçen Türkiye ekonomisinde büyüme oranlarında son yıllarda görülen düşüş ve durgunlaşma, 2010 sonrası kurumsal faktörlerdeki değişimler açısından incelediği çalışmasında 2020'li yıllarda daha yüksek büyüme hedeflerine ulaşabilmek için kurumsal yapıya ilişkin sorunların ortadan kaldırılması gerektiğine vurgu yaparak ilgili dönemde mülkiyet haklarının korunması, sözleşmelerin yasal yaptırımı, sermaye ve birey hareketliliği ve iktisadi özgürlük değerlerinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır (Biçen, 2017). Bütün bunlara ilaveten Artan & Hayaloğlu 1972-2009 dönemini inceledikleri çalışmalarında Türkiye'de uzun dönemde politik özgürlük düzeyinin iktisadi büyümeyi olumlu etkilediğini ortaya koymuştur (Artan & Hayaloğlu, 2014a). Aynı yıl yaptıkları bir başka çalışmada Türkiye'nin pek çok gösterge açısından dünya ortalamasının üzerinde olmasına rağmen sürdürülebilir büyümeye yönelik kurumların eksik olduğu belirtilmiştir (Artan & Hayaloğlu, 2014b).

Yukarıda bahsi geçen kurumsal etkinliğin sağlanabilmesi için gerekli olan faktörlerden bir tanesi kurumsal kalitedir. Bu bağlamda Türkiye'de 1990-2015 dönemi için kurumsal yapı, reel gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki uzun dönemli ilişkinin incelendiği çalışmada değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu ve reel gelir ile kurumsal kalite artışının doğrudan yabancı yatırımı olumlu etkilediği bulunurken, değişkenlerin uzun dönem dengesinde bir sapmanın yaklaşık %84 oranında düzeldiği tespit edilmiştir (Acaravcı, vd., 2018). Aynı doğrultuda Tayyare & Sayaner sabit sermaye yatırımlarının etkisi daha büyük olmakla beraber hem sabit sermaye yatırımlarının hem de kurumsal kalitenin büyümeyi olumlu etkilediği, buna karşılık kamu borçlanmasının büyümeyi olumsuz etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (Tayyare & Sayaner, 2018). Buradan hareketle kurumsal değişimdeki olumlu adımlar büyüme ve yatırım değerlerinde artış sağladığı söylenebilir (Çiçen, 2019).

Kurumsal iktisadın, kurumsal yapının ülkeler arası büyüme ve kalkınma farklılığının belirleyicisi olduğu savından hareketle 1996-2016 dönemi için Türkiye'de kurumsal yapı ve insani gelişme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, kurumsal göstergelerin uzun dönemde insani gelişme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Pehlivanoğlu & Alabaş, 2017). 2002-2016 dönemi için Türkiye ile gelişmekte olan altı diğer ülkenin (Çin, Hindistan, Meksika, Brezilya, Yunanistan ve Rusya) yönetim göstergeleri-toplumsal refah ilişkisi, insani gelişim ve sosyal gelişim endeksleri temelinde incelenen bir diğer çalışmanın sonucunda, toplumsal refahın yönetim ilkelerinin oluşturulması ve sürdürülmesi ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Süslü, Coşkun & Pank, 2018).

Kurumsal iktisat, neoklasik iktisattaki tam bilgi ve (sınırsız) rasyonellik varsayımlarının yerine işlem maliyetleri, eksik sözleşmeler, fırsatçılık ve sınırlı rasyonellik gibi analiz araçları ile piyasa başarısızlıklarını incelemektedir. Bu kapsamda kurumsal iktisat çerçevesinde Türkiye ile ilgili yapılan çalışmalarda bu araçlar da kullanılmıştır. Türkiye'de 2011 yılında finansal piyasalara derinlik kazandıran bir sermaye piyasası faaliyeti olarak tanımlanan Forex ticaretine yönelik 2017 yılında getirilen düzenlemelerin gerekçeleri asimetrik bilgi, sınırlı rasyonelite, eksik sözleşmeler ve fırsatçılık gibi yeni kurumsal iktisat kavramları çerçevesinde açıklanmıştır (Göçgör, 2018). 2000-2020 dönemi için işlem maliyetlerinin Türkiye ekonomisindeki payını ölçmek üzere yürütülen çalışmada, ilgili dönem için işlem maliyetlerinin GSYİH'deki oranı %30 olarak tespit edilmiş bununla birlikte, aynı dönemde kamu işlem maliyetleri sektörlerinin GSYİH'deki oranı yükselirken, özel sektör işlem sektörlerinin payının giderek düştüğü bulgusuna ulaşılmıştır (Yıldırım, 2023). Türkiye'de 2002 sonrası konut

arsası sunusunda rol olmaya başlayan devletin, konut arsası sunusunu ne şekilde yönlendirdiği sorusuna odaklanan Uyaniker & Alkay konut talebini karşılamak adına devletin oluşturduğu konut arsası sunusu, kurumsal yapı ve yasal düzenlemeler açısından ele almıştır (Uyaniker & Alkay, 2019). Analiz sonucunda devletin kendini yeniden ölçeklendirerek piyasada güçlü bir oyuncu haline geldiği ve kurumsal ve yasal düzenlemelerin eksikliğinde enformalite, karşılıklılık ve belirsizliklerin arttığı tespit edilmiştir (Uyaniker & Alkay, 2019).

Türkiye’de 2. Dünya Savaşı yıllarında bozulan mali yapı ve diğer iktisadi sorunlar ile mücadele için gerekli kaynağı oluşturmak adına uygulanan Varlık Vergisi’nin işlem maliyetleri, eksik sözleşmeler ve mülkiyet hakları üzerinden inceleyen Berigel çalışmada uygulamanın sonuçları ve neden istenilen neticeye ulaşamadığı açıklamıştır (Berigel, 2022). Vergi ile ilgili yapılan bir başka çalışma ise vergi politikalarının uzun vadede vergi ahlakı, vergi uyumu ve vergi kültürünün oluşumunda etkili olduğu ve bu politikaların daha iyi anlaşılması için dönemleri özelinde ele alınması gerektiği noktasından hareketle, Türkiye’de uygulanan vergi politikaları iki döneme ayrılıp kronolojik olarak incelenmiş ve bu politikalara kurumsal iktisat perspektifinden eleştiri getirilmiştir (Adalıoğlu, 2021).

Literatürde Türkiye’nin kurumsallaşma tecrübesine yönelik olarak farklı dönemlerde kurumsallaşma girişiminin ele alındığı çalışmalara da rastlanmıştır. Türkiye’de 1980’lerde başlayan kurumsallaşma girişimi siyasi, bürokratik ve hukuki kurumlar açısından ele alan Çetin, kurumsallaşma girişiminin başarısızlığa uğraması ve bahsi geçen kurumlar arasındaki uyumsuzluğun sonucu olarak rant toplumunun ortaya çıkış sürecini açıklamıştır (Çetin, 2011). Büyük ölçekli özelleştirme girişiminin neden bazı ülkelerde başarıya ulaşırken diğerlerinde aynı sonuca ulaşamadığı sorusu, Türkiye’nin 1990’lı yıllardaki özelleştirme tecrübesi karşılaştırmalı bir şekilde ele alınarak cevaplanmaya çalışan Ercan & Öniş ise Türk Özelleştirme İdaresi’ne vurgu yaptıkları çalışmalarında, zayıf yürütme otoritesi ve parçalanmış parti sistemleri ile tanımlanan siyasi ortamlarda bu tür kurumların başarı gösteremeyeceğine işaret etmiştir (Ercan & Öniş, 2001).

Yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda edebi metinler kullanılarak tarihsel bir okuma üzerinden kurumsal yapının ele alındığı bir çalışmanın literatürde yer almıyor olması bu çalışmanın özgün değerini göstermektedir. Zira edebi metinler, ekonomik ifadelerin ötesine geçerek toplumu, toplumların inşa ettiği kurumları ve bütün bunların ilişkiselliğini bünyesinde barındırmaktadır. Bu sebeple bu tür alternatif kaynakların incelenmesi kurumların ve kurumsal yapının değişim sürecinin anlaşılmasında önemlidir.

4. Edebi Metinlerin Bilimsel Analizlerde Kullanılması Hakkında

Sosyal bilimlerin başlangıcı edebi metinler kabul edilir. Toplum hayatının bir aynası olarak edebi metinler, o toplum hakkında önemli bilgiler sunar. Özellikle 16. yüzyıldan sonra ortaya çıkan roman türünde ise ilk olarak “ben” in incelemesi vardır. Birey olarak ben düşünceleri, hayalleri, üzüntüleri, kaygıları ile resmedilir. (Akdere vd., 2019, s. 58). Romanbilim olarak da isimlendirilen bu alan sadece bireyi ve toplumu yansıtmaz aynı zamanda bireye ve topluma şekil verir. Böylece roman sadece geçmişi değil bir cihette geleceği de yansıtır (Özel, 2018, s. 15-16). Mesela Goethe 19. yüzyılda yazmış olduğu Faust adlı eserinde, geleceğin toplumunu da betimlemiştir. Kâğıt paranın hem birey hem de devlet açısından nasıl bir yol açacağını tarif etmiştir. (Özel, 2018, s. 23)

Bir romanın, herhangi bir sosyal bilim dalı için analiz konusu olup olamayacağı tartışması eskiden beri devam edegelmiştir. Çünkü roman, bir kurgu olarak hem gerçeği bulmaya çalışır ama hem de sanatsal özellikleri kendinde barındırır. Dolayısıyla müşahhas bir gerçeklikten ziyade mücerret bir sırra ulaşmaya çalışır. Oysa, mesela tarih biliminde bu gerçeklik arayışı, gerçek şahısların bizzat yaşadığı ve başkaları tarafından tespit edilebilmiş olaylar üzerinden cereyan eder. Romanlar görünenin altındakini anlamaya çalışırken tarih bilimi görüleni aktarır (Valdes, 1992, s. 29-30; Kaygı, 2021, s. 50-51). Tarih bilimi, olayları aktarırken roman yeniden bir canlandırma yapar. Benzer

şekilde tarih bilimi belgelerle ve delillerle sınırlıyken romanlar her türlü sınırın ötesine ulaşmaya çalışır (Forster, 1982, s. 86; Kaygı, 2021, s. 52). Bundan ötürü romanların gerçeklik özelliği gösteren imgesel karakter ve olayları ile kurmaca özelliği gösteren tarihsel anlatılar bazen ayırt edilemeyecek kadar birbirine yakınsar (Danto, 1966, s. 224-225, s. Kaygı, 2021, s. 55). Şimdi burada sorulacak soru, asıl olan müşahade edilen midir yoksa altta yatan sırlar mıdır?

Bu tartışmanın göz ardı edilen bir diğer noktası ise sosyal bilimlerin de belli ölçüde kurgusal yapıya sahip olduğunun yok sayılmasıdır. Mesela iktisat bilimi içerisinde ayrım yapılan üretici ve tüketici aslında reel hayatta aynı kişidir. Rasyonel davranış gösterdiği varsayılan bir tüketicinin fayda maksimizasyonu analizi temelde kurgusaldır. Hatta iktisadın temelini oluşturan paranın kendisi bizatihi kurgudur. Yani paranın hiçbir kullanım değeri yoktur. Tamamen itibari bir değere sahip olan paranın ve paraya dayalı olarak ortaya çıkan faiz, enflasyon, bütçe gibi kavramlar da bu sebeple kurgunun devamı olarak ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında romanların kurgusal yapısından dolayı analiz dışı kalması kabul edilemez (Özel, 2018, s. 22).

Bu çalışmada analiz kısmında, metin incelemesi yapılarak iktisadi değerlendirme yapılacaktır. Ayrıca konu edilen olaylar, birer örneklem kabul edilip genele ulaşmada bir araç olarak kullanılacaktır. Yani bir taraftan gerçekliği anlama diğer taraftan tümevarımsal bir yol izlenecektir. Nitel veri analizinde kullanılan röportaj vb. metinler yerine edebi eser kullanılacaktır. Romanlarda diğer edebi türlerden farklı olarak “nesnel gerçekliği” (Aydın, 2022, s. 123) yansıtmaya çalışmaktadır. İdealist, destansı kahramanlardan ziyade sıradan, günlük hayatta sıkça rastlanabilecek tipler romana konu edilir. Her ne kadar bütün romanlar bu minvalde olmasa da az veya çok gerçekliği barındırmak romanın asli işlevidir. Tabi ki bu gerçeklik bazen karşı cinsler arasındaki sevgiyi anlatırken bazen de toplum hayatını betimler. Bu sebeple batıda romanların bir kısmına “novel”, diğer kısmına “romance” (Aydın, 2022, s. 25) denmektedir. Romance kısmı, karşı cinsler arasındaki aşk üzerine bir hikâyeyi anlatırken novel topluma dair hakikatleri veyahut bireyin kendi iç dünyasındaki gerçeklik arayışını (Aydın, 2022, s. 25) sunar. Bu tür romanda, hikâyenin geçtiği yer bir köy, kasaba veya bir ada dahi olsa bu mekânda cereyan eden olaylar zamanın anlayışını taşıyan insanların davranışlarından oluşur (Kaygı, 2021, s. 38-39). Yani bir nevi matematiksel düzlemde piyasa fiyatının nasıl oluştuğunu tarif eder gibi (hatta daha gerçekçi bir şekilde) şehir hayatında yaşanan hadiseler bu mikro ölçekli mekanlarda kurgulanır. Yani bir nevi modelleme yapılır.

5. Orhan Kemal ve Eserleri Hakkında

Orhan Kemal veya asıl adıyla Mehmet Raşit, 1914’te Adana’da dünyaya gelmiştir fakat aslen Bulgaristan göçmeni bir ailenin evladıdır. Babasının siyasetle ilişkili mesleklerinden dolayı çalkantılı bir çocukluk dönemi geçirmiştir denebilir. Zaten daha orta okula giderken ailesiyle Lübnan’a kaçmak durumunda kalmışlardır. 1932 yılında Türkiye’ye geri dönen Kemal sade bir hayat yaşamaya başlar. Fabrikalarda hamallık, katiplik gibi görevlerde bulunur. Aslında ileride hikâye ve romanlarına konu olacak “Çukurova işçileri” ile ilgili gözlem ve tecrübeleri bu dönem edinmiş olur. Bu dönem, yine eserlerinde “okumuş, şuurlu, toplumu bilen usta” karakterine benzer ustalardan roman ve hikayeler temin eder. Bir taraftan sıradan bir hayat sürerken diğer taraftan okumaya ve şiir yazmaya devam eder ta ki 1938’de askerdeyken komünist faaliyet suçlamasına kadar. Daha sonra yaklaşık 5 yıl çeşitli şehirlerde hapis yatar. Yine bu dönem Bursa cezaevinde Nazım Hikmet ile tanışır ve dostluk kurar. Mazım Hikmet’in telkinleriyle şiirden öykücülüğe döner. Hapisten sonra ailesiyle İstanbul’a göçer ve burada ilk romanlarını yazmaya başlar. 1970’te vefat edene kadar öykü ve roman yazmaya devam eder (Narlı, TDV).

Roman ve hikayelerinde sahip olduğu sosyalist veya komünist görüşlerin etkisiyle sınıfsal bir dil kullanır. Çoğunlukla da gelir düzeyi düşük, ezilen, ahlaki bozulmuş veya bozulmaya yüz tutmuş insanlar hakkında yazar. Aslına gerçekçi bir dil kullanmaya gayret eden yazarın hikâye ve romanları kendi hayatına göre biçimlenmiştir. Mesela

İstanbul'a göç ettiği zamanlar daha çok Çukurova işçileri hakkında yazarken, İstanbul hayatından sonra İstanbul'a tutunmaya çalışan fakat yine düşük gelirli insanları konu edinir. İlk hikâye ve romanlarında trajik konuları işlerken sonrasında mizahı belli ölçüde kullanmaya başlar. Sonuç olarak Orhan Kemal eserleri deyince akla gelen ilk temalar geçim derdi, göçebe hayat, düşük ahlak, işçi-patron (veya ağa) çekişmeleri ve iş hayatında yaşanan gerçekçi olaylardır. Gerçekçi dilin bir neticesi olarak hikâye ve romanlarında kahramana pek rastlanmaz. Yaşananlar -ki genelde tatsız olaylardır- olduğu gibi nakledilir. Bu sebepten ötürü anlatıcı kurguda görünmez. Zaten uzun betimlemelerden ziyade diyaloglar şeklinde bir anlatım bulunmaktadır. Bu özelliğiyle eserler bir tiyatro oyununa da benzemektedir.

İktisadi olarak değerlendirince öncelikli eserler Çukurova'da geçenlerdir. Ancak bu eserler de tek taraflı yani işçi, çalışan gözüyle anlatıldığı için bütün hakkında bir fikir vermemektedir. Yani ağanın, patronun gözüyle işçinin durumu anlaşılmamaktadır. Ayrıca şevkli bir girişimciye de pek rastlanmamaktadır. Mesela Eskici ve Oğulları adlı eserinde büyük bir atölye hayali ile pamuk toplamaya giden bir aile konu edilmektedir. Ancak aile başlarına gelen tatsız olayların neticesinde hayalden öteye geçememiştir. Zaten genel bir kötümserlik eserlerin genelinde mevcuttur. Tüm bu eksiklerine rağmen Çukurova ile ilgili bütün eserlerde neredeyse bütün olaylar iş dünyasında geçtiği için veyahut bütün konuşmalar iş dünyasına dair olduğu için zamana dair önemli bir fotoğraf sunmaktadır. İş dünyasına dair yazılı olmayan kurallar, kültürün iş dünyasına etkileri hakkında önemli tespitler barındırmaktadır. Bir diğer husus da Çukurova, dönem itibarıyla İstanbul'dan sonra en çok göç alan (mevsimlik da olsa) üretimin ve ticaretin merkezi konumunda bir bölgedir. Dolayısıyla Çukurova aslında Türkiye'nin panoramasını sunmaktadır.

6. İşlem Maliyeti Kuramı

YKİ'nin piyasa başarısızlıklarının önemli bir sebebi olarak ele aldığı ve klasik iktisadın ihmal ettiği işlem maliyetleri kavramı bireyler arasındaki mübadele süreçlerinde bilgi edinimi, müzakere etme ve sözleşmelerin uygulanması gibi basamaklarda ortaya çıkan bütün maliyetleri ifade etmektedir. İşlem maliyetleri kavramını ilk kez detaylı bir şekilde ele alan Coase bireyler için iktisadi işlemlerde fiyat mekanizmasını kullanmanın doğurduğu maliyetlere vurgu yapmaktadır. Bu yönüyle firmanın ortaya çıkış sebebini işlem maliyetlerini azaltmak olarak değerlendirmiştir (Coase, 1937, s. 390).

Tüm bu anlatı, özünde Neo-klasik iktisadın iki temel varsayımını eleştirir ve ikame durumları açıklar. Öncelikle tam bilginin hem alıcı hem de satıcı için mümkün olmadığını açıklar. Zaten işlem maliyetlerinin birincil sebebinin eksik bilgi olduğunu savunur. İkincil olarak belirsizliğin (güvensizlik, emniyetin tam olmaması veya önceden öngörülemeyen sürpriz ayrıntılar vs.) varlığı işlem maliyetlerini artırır. Neo-klasik iktisatta belirsizlik durumu göz ardı edilir. Bütün mübadeleler, mutlak bir açıklık içerisinde gerçekleştirilir. Dolayısıyla herhangi aracıya veya kısıtlamaya ihtiyaç duyulmaz (North, 2010, s. 27-39).

Nobel ödüllü kurumsal iktisatçı Douglas North tarafından geliştirilen bu kuram ilk olarak işlem maliyetlerinin, tekil bir alışverişten bütün bir ekonomiye kadar nasıl etkili olduğunu tarif eder (North, 2010, s. 82-89). Daha sonra kurumsal gelişimin ve kurumsal farkındalığın, işlem maliyetlerini nasıl azalttığını açıklamaya çalışır. Tabi bu izahat içerisinde kurumların uygulayıcısı konumunda olan kuruluşların rolünü de anlatır (North, 2010, s. 97-136). Kısaca kurumsal zafiyet sonucu ortaya çıkan işlem maliyetleri ve işlem maliyetlerinin ekonomi için ortaya çıkardığı angarya bu kuramın temel argümanıdır. Sorunun çözümü içinse kurumsal zafiyetin minimize edilmesi için yapılması gerekenleri anlamak önemlidir. Bunun için başta kurum nedir, nelerden oluşur, nasıl değişebilir ve bu değişimde kuruluşların rolü ne olmalıdır gibi temel sorulardan başlamak icap etmektedir.

North'a göre Adam Smith'ten aktarılan geleneksel teorinin odağında iş bölümü ve uzmanlaşmanın sonucunda elde edilen ticari kazançlar yer almaktadır ancak bu ticaretin gerektirdiği işlemlerin doğurduğu maliyetler dikkate alınmamıştır (North, 1990, s. 27). Oysa Wallis ve North tarafından yapılan çalışma göstermektedir ki 1970 yılı için ABD'deki gayri safi milli hasılanın %45'ini işlem maliyetleri teşkil etmektedir (Wallis & North, 1986).

7. Analiz

Bu bölümde Bereketli Topraklar Üzerinde kurumsal iktisat çerçevesinde değerlendirilecektir. Öncelikle romanın konusu kısaca özetlenecek daha sonra romandaki belirlenmiş bazı olaylar işlem maliyeti kuramı çerçevesinde analiz edilecektir.

Romanda, memleketten yola çıkan (Sivas ili sınırlarında kalan bir köy) ve Adana'ya çalışmaya giden üç hemşerinin gurbet elde başından geçenler konu edilmektedir. Yusuf, Hasan ve Ali isimli bu üç hemşeri farklı işlerde çalışırken işveren, ustabaşı, kahya ve diğer işçilerle olan münasebetleri (daha çok konuşma şeklinde) anlatılmaktadır. Önce fabrika, sonra inşaat ve daha sonra tarım işçiliği konu edilir. Kahramanlardan Hasan fabrika işçiliği sırasında hastalanır ve vefat eder. Yusuf ise inşaat işçiliği sırasında bir ustanın yanında çırak olur ve zamanla duvar ustası olur. Bu sebeple tarım işçisi olarak görünmez ve ancak romanın sonuna doğru tekrar hikâyeye dahil olur. Ali ise romanın başından sonuna kadar hep kadrajdadır. Hatta tarım işçiliği devam ederken o da patoz işçiliğinde "koltukçu" seviyesine yükselir. Vasıflı işçi konumuna terfi eder. Ancak romanın sonunda elim bir kaza sonucu o da vefat eder. Romanın sonunda köye dönen Yusuf'un, Hasan'ın karısı ve çocuğuna ve Ali'nin annesine ölüm haberlerini verme sahnesi ile roman son bulur.

Bu bağlamda, Bereketli Topraklar Üzerinde romanı analiz edilirken öncelikle işgücü piyasasında problem haline gelmiş durumun tespiti, sonrasında bu probleme yol açan eksik bilgi veya belirsizlik durumu anlaşılmaya çalışılacaktır. Akabinde bu problemin yol açtığı işlem maliyeti ile ortadan kaldırılması gereken kurumsal zafiyet tarif edilecektir.

Tablo 1. Analiz

BAŞLIK	EKSİK BİLGİ VEYA BELİRSİZLİK DURUMU	PROBLEM	KURUMSAL ZAFİYET VE İŞLEM MALİYETİ
<i>"Bizim hemşerilerin fabrikası... – Ne olmuş? dedi Köse Hasan. – Pek tevatürmüş hani... – Doğru. Bize yaban gözüyle bakmaz ya! – Bakar mı? Hemşerimiz be. Hemşerinin kötüsü mü olur? Bizi bir gördü de kim idişimlzi belledi mi ... – Amanın hemşerilerim gelmiş diye... Bizi tutmayıp da şehirliyi ne diye tutsun? – Tabii canım, akıl var yakın var ... – Hemşeri demek hısım demek. Ben kendi nefsim, hemşerim şurda dururken, yazının şehirlisini niye işime alayım? Sen olsan alır mısın Köse? (Kemal, 2020, s. 13-14).</i>			
Hemşeri referansı ile işe alınma beklentisi veyahut inanmışlığı	Şehir hayatında zayıflamış hemşeri bağları veya şahsi menfaatin ön planda olması	İrrasyonel beklentinin karşılanmaması ve ortaya çıkan kötümserlik ve ümitsizlik	Ön araştırmanın ve bilgi edinme eksikliğinin hemşeri bağlantısıyla bertaraf etme çabası ve kamunun ya da piyasanın kılavuzluk etmemesi sonucu ortaya çıkan belirsizlik ve işgücü sömürüsü
<i>"Amele çavuşu az olduğunu bildiği halde: - İyi, diye başını salladı. Onu da söyleyeyim, burada bir adet var, malum ya, her yerin bir adeti olur... Yine Yusuf: - Doğru, olur. - Paradan paraya beni kollamanız lazım! İki arkadaş kaygıyla bakiştılar. Ulan ne bok yerdi bu şehir dedikleri. Fabrikada avanta, yapılarda avanta. Pehlivan Ali'nin öfkeden kulakları kızarmıştı. Amele çavuşu hiçbir şeyin farkında değil: - beni kim kollarsa işinde onu tutarım. Niye? Çünkü ben bu inşaatın sahibinin adamıyım. Taşeron benim işime karışmaz, vız gelir!" (Kemal, 2020, s. 105).</i>			
İşveren ile işçi arasındaki araçların rüşvet istemesi	Şehir hayatında iş bulmak, işte kalabilmek ve işte terfi edebilmek araçları memnun etmekten geçmektedir. Her şeyim metalaşması veyahut piyasalaşması sürecinin bilinmemesi	Beklenen gelirden azalma ve yaşam standardında düşüklük	Sendika veya firma içi insan kaynakları müdürü gibi işveren ve işçi arasında bilgi alışverişini sağlayacak kurumların eksikliği sonucu işgücünün yaşadığı mağduriyet ve ortaya çıkan verimsiz işgücü
<i>"Oturdıkları "eo", iki mahalle aşağıda, mahalle muhtarının bir zamanlar hayvanlarını bağladığı, tabanı hala gübre örtülü, genişçe bir ahırdı. Atsinekleri vızıldılı daireler çizerek uçuşuyorlardı. Harap kerpiç duvarlar yarı bellerine kadar ıslaktı. Bu sekiz ırğat da çalışmak için Çukurova'ya inmiş, Orta Anadolu ya da Doğu illerimizdendiler; yakın çırçır fabrikalarında çalışıyorlardı. Üç arkadaştan başka burada daha sekiz ırğat barınıyordu. " (Kemal, 2020, s. 71).</i>			
Göçebe işçilerin yaşam koşullarının zor olması	Nerede ikame edileceği ve hangi şartlarda yaşanacağı hakkında bilgilendirme	Hem fiziksel hem ruhsal açıdan sağlığın bozulması ve	İşyerlerinin çalışanlar için uygun kalacak yer tahsis etmemesi veyahut ülke içi

	yapılmaması	böylece işgücünün ömrünün kısalması	göçün devlet planlaması dahilinde gerçekleşmemesi sonucu işçi verimindeki düşüklük
“Pehlivan, yanına gitti, yüzüne bakmadan haberi verdi: - İrgatbaşı yerine adam aldı. Köse Hasan sancıyla kıvrılırken, kaygılı kaygılı baktı: - Benim mi? - Senin. - Demek adam aldı? - Babasının oğlu değilsin ya! Pehlivan Ali de yorgundu, argındı, onunla uğraşacak halde değildi: - Fabrika bu. Senin gözünün yaşına mı bakacaklar? Köse Hasan’ı kara bir düşüncedir almıştı: Demek iki gün hastalanınca yerine adam alıvermişlerdi? İyi amma keyfinden mi hastalanmıştı? Allah’ın bir derdi, illeti. (Kemal, 2020, s. 84).			
İş sözleşmesinin olmaması	İşverenin keyfine göre işçinin, işe alınıp işten çıkarılması	İş güvencesinin olmaması sonucu ortaya çıkan bunalımlar ve bu sebeple rüşvetin yaygınlaşması	Kayıt dışı çalışmanın denetlenmemesi sonucu devletin vergi kaybı ve aynı zamanda gelir dağılımında bozukluk
“Öğlenin on birine doğru üç arkadaşım üçünde de hayır kalmamıştı. İflahsızın Yusuf ara sıra dinlenmeğe vakit bulmuşsa da mağazanın tozundan harap olmuştu. Köse Hasan’ı bitiren, çinko arkalığınan sızan buz gibi sular. Yüzünün boz tüyleri dikilmişti, ta çiğlerinden sarsılıyordu. Pehlivan Ali’ye gelince ... Derdi soğuk değildi onun, abdesthaneydi. Habire çalışmaktan su dökrneğe bile gidememişti. İrgatbaşı da gazez olduğundan, sık sık gelmiş, boyuna kontrol etmişti.” (Kemal, 2020, s. 70).			
İş şartlarının zorluğu	Çalışma saatlerindeki düzensizlik, yemeklerin yetersiz veya kötü olması	Çalışma motivasyonunun ve dolayısıyla verimliliğin düşük olması	Çalışan performansının fiziksel, psikolojik ve sosyolojik faktörlerden etkilenmesinin öneminin işverenler tarafından anlaşılmaması ve böylece ortaya çıkan verimsiz üretim
“Gecenin on birini geçiyordu. Kocaman avucuyla zarlara kapalı Ömer Zorlu’nun zararı yine on lirayı aşmıştı. Hırstan kıpkırmızı, büsbütün şaşalamış gözleriyle avucundaki zarlara baktı, öptü, kısa bir dua mırıldandıktan sonra zarlara salladı, salladı, attı. Amele Topa! Durmuş adamakıllı karda olduğu halde yine de Ömer’in zarını kesti: - O yok. Ömer sövdü. - Ne söviyorsun oğlum? dedi Durmuş. - Ne kesiyorsun zarımı? - Tabi keserim. Zara okunur mu? Günah! - Keyfim misin? Günahı bana. Bu sefer de Topal Durmuş’un topal bacağına sövdü. Topa! Durmuş aldırmadı: - Zarlara iyi salla! - Sallıyoruz ya lan. Al!” (Kemal, 2020, s. 131).			
İşçilerin sosyal hayatının her türlü düzenlemeden uzak olması	Sosyal hayatta gelenek ve göreneklerin yozlaşması ve ortaya çıkan boşluğu dolduracak sosyal faaliyetlerin eksikliği	Topluma yabancılaşma ve acımasız bireylerin ortaya çıkması ve neticesinde kanun tanımazlık veya başkalarını dolandırma gibi ahlaki çöküntü	İşveren veya kamu kuruluşlarının şehirde yaşayanlar için toplumun ananevi yapısına uygun olarak kaynaşacağı faaliyetlerin eksikliği neticesinde illegal faaliyetlerin ortaya çıkardığı maliyetler
- Hele biraz daha işlesin dümbükler! dedi ustaya bakarak. Usta kızmıştı bu insafsızlığa: - Allah size kel versin de tırnak vermesin! dedi. Elinize fırsat geçti mi Firaun’dan farksızınız İrgatbaşı gene sinirli sinirli güldü, „sonra: - Peki öyleyse, dedi. Hatırın için paydos edek - Benim hatırı için ne kıymeti .var? - Ne olacak ya? ‘: - Heriflerin hakları olduğu için: Vereceksin paydosu. Ağır işçi bunlar. insafsızca, çok çalıştırmakla daha fazla mı .randuman alacağını sanıyorsun? Kara cahil İrgatbaşının anlıyacağı sözler değildi. - ;Ne bileyim ben? - Bilmediğin işin başına ne geçiyorsun?” (Kemal, 2020, s. 214-215).			
İşverenlerin tahakkümü	Çalışanların kendi haklarını bilmemesi	İşçi emeğinin sömürülmesi ve hak ettikleri geliri elde edememeleri	İşçi haklarını savunacak bir merciin eksikliği ve neticesinde düşük gelirli işçilerin verimsiz hale gelmesi

Yukarıdaki tabloda romanda konu edilen kişilerin farklı sektörlerde ve iş kollarında yaşadıkları problemler 7 başlık altında özetlenmiştir. Hemşeri referansı, araçların rüşvet istemesi, yaşam koşullarının zorluğu, iş sözleşmesinin olmaması, çalışma şartlarının zorluğu, işçilerin sosyal hayatlarının her türlü düzenlemeden yoksun olması ve işverenlerin tahakkümü olmak üzere işgücü piyasası kapsamında 7 ayrı başlık tespit edilmiştir. Her başlık birer alıntıyla örneklendirilse de aslında üç ayrı sektörde de (sanayi, inşaat ve tarım) benzer sorunlarla karşılaşmıştır. Bununla birlikte sorunların düzeyleri sektöre göre değişkenlik göstermiştir. Bu değişkenlik hem kişilerle hem sektörün işleyişiyle hem de lokasyonla ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Bu analizde önemli olan birincil nokta problemlerin neden olduğu işlem maliyetinin ekonomi açısından önemlidir. Çünkü burada tekil olarak ele alınan problemler ekonominin tamamında olmasa da genelinde rastlanılan durumlardır. Hususen Çukurova gibi zamanın merkezi konumundaki üretim bölgesinde karşılaşılan durumların nadirattan olduğunu savunmak mantıksız olur. İkincil olarak burada işleme söz konusu olan meta “emektir”. Emeğin satılmasında arz ve talebin sağlıklı bir kurumsal altyapı içerisinde hareket etmemesi yani kurumsal zafiyetin varlığı belirtilen işlem maliyetlerini doğurmaktadır. Dolayısıyla kurumsal zafiyetin doğru tespiti ve nasıl ortadan kaldırılacağı meselesi analizin maksadına ulaşması adına önemlidir.

Tabloda değinilen 7 problemin netice verdiği ortak maliyet unsuru işgücünün verimsiz hale gelmesidir. Verimsiz işgücü hem ülke ekonomisi hem de firma geliri açısından kayıp demektir. Ayrıca bu ülkenin bir vatandaşı olarak işgücünün bizzat maruz kaldığı düşük standarttaki hayat ülke refahı açısından bir eksilmedir. Bu problem

ile ilgili en büyük sorun işverenlerin kısa vadeli kar arayışıdır. Bunun dışında güçlü bir merkezi otoritenin eksikliği sonucunda yetersiz denetim, mağdur vatandaş ve eksik vergilendirme ortaya çıkmaktadır. Ayrıca işgücünün mağduriyeti sonrası içine düştüğü ümitsizlik ve kötümserlik hallerinin netice verdiği ahlaki çöküntü ve suç oranlarındaki artış yine ülke ekonomisine zarar vermektedir. Tüm bu unsurlar, işgücü piyasasında kurumsal zafiyet sonucu ortaya çıkan problemler ve bu problemlerin yol açtığı maliyetleri tarif etmektedir.

8. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde adlı romanı maliyet kuramı temel alınarak analiz edilmiştir. Romanda, Sivas'ın adı bilinmeyen bir köyünden Çukurova'ya para kazanmak için göç eden üç hemşerinin iş hayatında başından geçenler konu edilmektedir. Üç ayrı piyasada (sanayi, inşaat ve tarım) geçen olaylar işçilerin gözünden ve daha çok diyaloglar şeklinde bize anlatılmaktadır. Bu olaylar, işlem maliyeti kuramı çerçevesinde incelenmiştir. Böylece Türkiye'deki işgücü piyasasının kurumsal yapısı hakkında çıkarımlar yapılmıştır. Bu inceleme üzerine bir tablo oluşturulmuştur. Emek piyasası çerçevesinde, işlem maliyeti kuramının temel varsayımları olan eksik bilgi ve belirsizlik durumları gözetilerek oluşturulan tabloda ortaya çıkan maliyet ve müsebbibi olan kurumsal zafiyet durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın analiz kısmında roman kullanılmasıyla ilgili savlara, çalışma içinde değinilmiştir. Bunun dışında romanla ilgili yapılan tespitlerin üç çeyrek asır öncesi ile ilgili olduğu ve bugünün Türkiye'sini ilgilendirmediği eleştirisi yapılabilir. Bu karşıt görüşler, kurumların ve kuruluşların oluşma sürecini bilmekten kaynaklanır. Yine çalışma içinde, bu yapıların binler yıl içerisinde meydana geldiği ve kısa zaman dilimlerinde değişemeyeceğini dair açıklamalar bulunmaktadır. Dolayısıyla, bugünkü Türkiye'nin o zamanki Türkiye'den çok farklı olduğunu iddia etmek teknik olarak doğru değildir. Kısmi değişimlerin olması ise ana yapıyı değiştirmez.

Son olarak, kurumsal çalışmalarda, yerli kaynakları kullanmanın önemine değinmek gerekir. Bunun için de yerel kaynakları daha çok kullanarak başta bilimsel dili dönüştürmek önemlidir. Yerel kaynakların bir kısmını da hikâye ve romanlar oluşturmaktadır. Ayrıca bu hikâye ve romanlar Türkiye'deki kurumsal gelişimin evrimsel sürecini yansıtmaktadır.

Kaynakça

- Acaravcı, A., Artan, S., Erdoğan, S., & Göktürk, T. B. (2018). Türkiye'de kurumsal kalite, reel gelir ve doğrudan yabancı yatırımlar ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 132-145.
- Adaloğlu, S. (2021). Türkiye'de uygulanan vergi politikalarının tarihsel gelişimi ve kurumsal iktisat çerçevesinde eleştirisi. *Mali Cozum Dergisi/Financial Analysis*, 31(167), 135-166.
- Akdere, Ç., Parla, J., Sarfati, M., Özel, M. & Eren, N. (2019, 21 Şubat). İktisat ve edebiyat [Panel]. J. Parla (Oturum başkanı), İktisatta Neler Oluyor? *İktisat ve Toplum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi. <https://iktisatvetoplum.com/iktisat-ve-toplum-sayi-102/>, (45-68).
- Alatas, S. F. (2016). *Sosyal bilimlerde alternatif söylemler: Avrupamerkezciliğe cevaplar*. (A. Bölükbaşı, Çev.) Ankara: Matbu Kitap.
- Danto, A. C. (1966). *Imagination, reality and art*. S. Hook, Art and Philosophy. *New York University Press*, 220-235.
- Artan, S., & Hayaloğlu, P. (2014a). Kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 22(22), 347-366.
- Artan, S., & Hayaloğlu, P. (2014b). Kurumsal göstergeler ışığında Türkiye ekonomisinin sosyo-politik analizi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 51(592), 9-27.
- Basılğan, M. (2010). Alman Tarihçi Okulu'nun Joseph Alois Schumpeter üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(3), 51-85.
- Berigel, S. (2022). Yeni kurumsal iktisat penceresinden varlık vergisi'ne bir bakış. *Journal of Economics and Political Sciences*, 2(2), 188-197.
- Bıçen, Ö. F. (2021). Türkiye'de kurumsal faktörler ve büyüme: 2010-2020 dönemi büyüme sürecine yönelik bir değerlendirme. *Journal of Academic Opinion*, 1(1), 6-14.

- Clark, J. M. (1918). Economics and modern psychology. *The Journal of Political Economy*, 26(1), 1-30.
- Coase, R. H. (1937). The nature of firm. *Economica*, 4(16), 386-405.
- Commons, J. R. (2017). *Legal foundations of capitalism*. Routledge.
- Çetin, T. (2011). The role of institutions over economic change in Türkiye. T. Çetin, & F. Yılmaz (Ed.), *Understanding the process of economic change in Türkiye: An institutional approach* (21-39). New York: Nova Science Publisher.
- Çetin, T. (2012). Yeni kurumsal iktisat. *İstanbul Journal of Sociological Studies* (45), 43-73.
- Çiçen, Y. B. (2019). Türkiye'nin 1980 sonrası kurumsal yapısındaki değişimi ve ekonomik sonuçları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(3), 423-438.
- Ercan, M. R. & Öniş, Z. (2001). Turkish privatization: Institutions and dilemmas. *Turkish Studies*, 2(1), 109-34.
- Forster, E. M. (1982). *Roman sanatı*. çev. Ünal Aytür. Ankara: Adam Yayınları.
- Gözüör, K. (2018). Forex piyasalarında regülasyona giden yol: yeni kurumsal iktisat yaklaşımı. *Ekonomik Yaklaşım*, 29(108), 23-41.
- Hisamoğlu, E. (2014). EU membership, institutions and growth: The case of Türkiye. *Economic Modelling*, 38, 211-219.
- Hulten, S. (2005). Historical school and institutionalism. *Journal of Economic Studies*, 32(2), 169-178.
- Kaygı, A. (2021). *Edebiyat ve varlık*. Fidan Yayınları.
- Kemal, O. (2020). *Bereketli topraklar üzerinde* (52.Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.
- Narlı, M. (t.y.). *Orhan Kemal*. 05 20, 2023 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı (TDV): <https://islamansiklopedisi.org.tr/orhan-kemal>
- North, D. C. (1986). The new institutional economics. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 142(1), 230-237.
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. New York: Cambridge University Press.
- North, D. (2010). *Kurumlar, kurumsal değişim ve ekonomik performans (Institutions, institutional change and economic performance)*. Çev. Güven, GÇ, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Özel, M. (2018). *Roman diliyle iktisat*. Küre yayınları.
- Pehlivanoğlu, F., & Alabaş, M. M. (2017). Kurumların insani gelişme üzerindeki etkisi: Türkiye örneği (1996-2014). *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 35-53.
- Rutherford, M. (2001). Institutional economics: Then and now. *Journal of Economic Perspectives*, 15(3), 173-194.
- Süslü, B., Coşkun, B., & Pank, Ç. (2018). Türkiye için iyi yönetim ve toplumsal refah ilişkisi üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), 219-241.
- Tayyare, E., & Sayaner, K. (2018). Türkiye'de sabit sermaye yatırımları, kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisi analizi. *Researcher*, 6(1), 179-196.
- Uyanıker, G., & Alkay, E. (2019). Türkiye'de 2000'li yıllarda konut arsası sunusu: yeni kurumsal iktisat çerçevesinde bir değerlendirme. *Megaron*, 14(3), 432-442.
- Valdes, M. (1992). *World-making: The literary truth-claim and the interpretation of texts*. University of Toronto Press.
- Veblen, T. (2005). *Aylak sınıfın teorisi*. (Z. Gültekin, & C. Atay, Çev.) İstanbul: Babil.
- Veblen, T. (2011). *The theory of business enterprise*. New York: Barnes & Noble, Inc.
- Wallis, J. J., & North, D. J. (1986). Measuring the transaction sector in the American economy. S. L. Engerman, & R. E. Gallman (Ed.), *Long term factors in American economic growth* (95-148). Chicago: University of Chicago Press.
- Yıldırım, A. (2023). Türkiye ekonomisinde işlem maliyetleri: Kurumsal işleyişin toplumsal maliyeti üzerine bir deneme. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(4), 57-80.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: M. Ercan KILIÇ (%70), M. Latif TURGUT (%30)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: M. Ercan KILIÇ (70%), M. Latif TURGUT (30%)

An Analysis for Institutional Economic Structure of Türkiye's Labor Market Through Orhan Kemal's Bereketli Topraklar Üzerinde Novel from the Perspective of Transaction Cost Theory

Mustafa Ercan Kılıç, Mehmet Latif Turgut

Extended Abstract

Even though natural resources, education, and technology are regarded as the primary factors affecting the economic structure of a society, the abstract factors shaped through many years within that society, such as informal rules, institutions, faith, and culture, are also influential on the economic structure. Considering the fact that the whole economic organization is the result of those abstract factors, too, one can say that they are no less significant than the other factors. However, since these factors are specific to each society, they might differ from one country to another and even from one region to another within the same country, which makes them difficult to examine. For this reason, analyzing literary sources such as stories and novels, which include the change and development processes of those factors that are difficult to analyze numerically, will contribute to the understanding of the institutional structure. From this point of view, Orhan Kemal's Bereketli Topraklar Üzerinde is examined in this study. Türkiye's institutional structure of the labor market and the economic effects of this structure have been evaluated. In the analysis, the problem and missing information causing that problem are determined. Then, the transaction cost resulting from the problem and institutional inefficacy that needs to be dealt with for the removal of the problems are specified.

Neoclassical economics deals with the economic problem through the individual, referred to as the 'homoeconomicus.' According to neoclassical theory, the 'homoeconomicus' is rational and has full knowledge of his actions but is ahistorical and unchanging. Therefore, the solution to the economic problem is static in neoclassical economics. In contrast, institutional economics, which rejects this approach, deals with the economic phenomenon through a body referred to as the 'institution.'

In the literature in which the main studies on Türkiye are compiled, it is seen that an important part of the literature in this field focuses on the relationship between institutional structure and growth, transaction costs arising from legal and bureaucratic processes, institutionalization and tax culture, institutionalization of Turkey, human development, fixed capital, and foreign direct investments. However, there is no study that conducts historical readings through literary texts.

Considering the studies conducted, the fact that there is no study in the literature that addresses the institutional structure through a historical reading using literary texts shows the original value of this study because literary texts go beyond economic expressions and include society, the institutions built by societies and the relationality of all these. For this reason, examining such alternative sources is important in understanding the process of change in institutions and institutional structures.

Literary texts are considered the beginning of social sciences. As a mirror of social life, literary texts provide important information about that society. Especially in the novel genre that emerged after the 16th century, the first thing to examine is the "I." I, as an individual, is portrayed with his thoughts, dreams, sorrows, and anxieties. (Akdere et al., 2019, p. 58). This field, also called novel-science, not only reflects the individual and society but also shapes the individual and society. Thus, the novel reflects not only the past but also the future in one respect (Özel, 2018, pp. 15-16). For example, Goethe also described the society of the future in his work Faust, which he wrote in the 19th century. He described how paper money would benefit both the individual and the state. (Özel, 2018, p. 23)

The debate about whether a novel can be the subject of analysis for any branch of social science has been going on for a long time. Because, as a fiction, the novel both tries to find the truth and also contains artistic features. Therefore, he tries to reach an abstract secret rather than a concrete reality. However, for example, in the science of history, this search for reality takes place through events experienced by real people and detected by others. While novels try to understand what lies beneath the surface, historical science conveys what is seen (Valdes, 1992, pp. 29-30; Kaygı, 2021, pp. 50-51). While historical science narrates events, the novel re-enacts them. Similarly, while historical science is limited to documents and evidence, novels try to reach beyond all limits (Forster, 1982, p. 86; Kaygı, 2021, p. 52). For this reason, the imaginary characters and events of the novels, which have the characteristics of reality, and the

historical narratives, which have the characteristics of fiction, sometimes become so close to each other that they cannot be distinguished (Danto, 1966, pp. 224-225; Kaygı, 2021, p. 55). Now, the question to be asked here is, what is observed in these novels that reflect reality, or what underlying secrets from them are important?

In the analysis section of the study, in which evaluations were made by text analysis, an inductive approach was used to discuss events as a tool to reach a general conclusion. Within the scope of this study, the literary work named *Bereketli Topraklar Üzerinde* was used instead of texts derived from interviews that appear in the qualitative data analysis. As a novel, *Bereketli Topraklar Üzerinde* is able to reveal the reality of society. In this way, it clarifies the economic understanding of the period and the informal rules valid in the economy through events that happened in different environments where the stories take place.

In this study, the institutional structure of the labor market in Türkiye is analyzed through Orhan Kemal's "*Bereketli Topraklar Üzerinde*" using the steps of analysis mentioned before. The evaluation was made based on Douglas North's transaction cost theory. A table with three titles was created within the framework of the theory. Seven cases from the novel were analyzed under the titles of "problem," "imperfect information/uncertainty," "institutional inefficacy, and transaction cost." In this study, the use of a local novel was justified based on the usability of novels in scientific studies, their contribution to the development of the local scientific language, and their reflection on the evolutionary process of institutions within a specific society.

The difficulties experienced by the people in the novel in different sectors and lines of work are summarized through seven cases in the table. Seven different problems have been identified, including fellow countrymen references, intermediaries demanding bribes, difficult living conditions, lack of employment contracts, difficult working conditions, workers' social lives being devoid of any kind of regulation, and employers' domination. Although the problems are exemplified with a single quote, similar problems were actually encountered in three different sectors (industry, construction, and agriculture). However, the levels of the problems varied according to the sector. This variability emerged in relation to both individuals, the functioning of the sector, and location. The primary point in this analysis is the importance of the transaction costs caused by the problems in terms of the economy because the problems discussed here individually are situations encountered in general, if not in the entire economy. It would be illogical to argue that the situations encountered in a production region such as Çukurova, which was at the center of the time, are rare. Secondly, the commodity in question here is "labor." In the sale of labor, the fact that supply and demand do not move within an efficient institutional infrastructure, that is, the existence of institutional inefficacy creates the mentioned transaction costs. Therefore, the correct determination of institutional inefficacy and how to eliminate it are important for the analysis to achieve its purpose.